

DOI: <https://doi.org/10.32838/2523-4803/69-4-15>

УДК 338.2

Мартинів А.А.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів і банківської справи,
Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля

Чернодубова Е.В.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів і банківської справи,
Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля

Martynov Andriy, Chernodubova Eleonora

Volodymyr Dahl East Ukrainian National University

ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНИМИ ВИТРАТАМИ ПІДПРИЄМСТВА

У статті досліджено об'єкти бухгалтерського обліку інноваційної сфери діяльності підприємства. Досліджено особливості інноваційних витрат як окремого об'єкту бухгалтерського обліку. Вивчено особливості структуризації інноваційних витрат за ознаками їх матеріалізації та капіталізації. Визначено особливості та виділено недоліки інформаційно-аналітичного забезпечення управління інноваційною діяльністю підприємства. Розглянуто особливості формування моделі інформаційно-аналітичного забезпечення інноваційної діяльності з позицій статичності, динаміки та кінематики вивчення економічних процесів. Досліджено структуру інноваційних витрат та особливості їх відображення в собівартості продукції. Розроблена логічна схема розподілу та економії інноваційних витрат на різних стадіях інноваційного циклу.

Ключові слова: інноваційна діяльність, інноваційні витрати, об'єкти бухгалтерського обліку, підприємство, інформаційне забезпечення.

Постановка проблеми. Результативність управління інноваційними витратами на промисловому підприємстві суттєво залежить від якості інформаційних моделей, що забезпечують розроблення і прийняття управлінських рішень в інноваційній сфері. Сьогодні динамічний розвиток інноваційних процесів потребує розроблення науково обґрунтованих підходів до вдосконалення наявних моделей інформаційно-аналітичного забезпечення управління інноваційними витратами з метою підвищення ефективності управлінських рішень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Формування кількісної моделі інноваційної діяльності

здійснюється на основі даних бухгалтерського обліку та аналітичної інформації, отриманої в процесі дослідження показників інноваційної діяльності підприємства. У сучасній науковій літературі розглядаються питання обліку й аналізу витрат на заходи НТП, підготовку і освоєння виробництва, об'єктів промислової власності, в тому числі в роботах таких авторів, як А. Бородкін, Л. Гнілицкая, П. Курмаєв [1], А. Пустовіт, О. Кантаєва [3]. Проте й дотепер не надана достатня увага формуванню цілісної інформаційно-аналітичної моделі управління інноваційними витратами.

Формулювання цілей статті. Метою статті є розроблення напрямів удосконалення інформаційно-аналітичного інструментарію управління інноваційними витратами підприємства на основі виділення особливостей обліку й аналізу інноваційних витрат та формування моделі розподілу й економії інноваційних витрат за окремими стадіями інноваційного циклу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Предметом обліку й аналізу у сфері інноваційної діяльності є сукупність таких об'єктів, як: господарські засоби і джерела господарських засобів, господарські процеси і господарські операції. Окремим об'єктом обліку й аналізу є інноваційні витрати як ключовий показник інноваційного процесу.

Як вказує П.Ю. Курмаєв, об'єкти бухгалтерського обліку інноваційної діяльності знаходять своє відображення у складі оборотних та необоротних активів, що відображаються в активі форми № 1 «Балансу» підприємства та в складі витрат інноваційного характеру, що відображаються у формі № 2 «Звіту про фінансові результати» [1, с. 22]. Однак ідентифікація такого типу об'єктів бухгалтерського обліку повинна мати відповідне облікове забезпечення в межах системи управлінського обліку на підприємстві.

Характеризуючи недоліки інформаційного забезпечення прийняття управлінських рішень у сфері інноваційної діяльності, О.В. Кантаєва вказує на відсутність єдиної системи облікових регістрів і бухгалтерських рахунків для відображення витрат, доходів і результатів інноваційної діяльності [2].

Характеристика складного інноваційного процесу, що піддається впливу численних (у тому числі випадкових) чинників, може здійснюватися з різних позицій за допомогою моментних і трендових показників, що характеризують стан, зміну і напрям розвитку досліджуваного процесу.

На думку А.Ф. Бабицького, статика дає нам картину статичного, тобто нерухомого, стану субстанцій, які беруть участь у розвитку процесу. Кінематика визначає зміну субстанцій та їх розташування в просторі без урахування причин таких змін. Динаміка визначає причини зміни самих субстанцій та їх розташування у просторі [3, с. 32].

Отже, інструментарій бухгалтерського обліку забезпечує отримання статичної та кінематичної характеристики економічно досліджуваного об'єкта чи явища. Аналітичний інструментарій надає можливість отримання характеристики динаміки об'єкта дослідження.

На наш погляд, будь-яка інновація включає дві основні складові частини: матеріальну та нематері-

альну. Це зумовлює відповідний розподіл інноваційних витрат. Частина інноваційних витрат, пов'язаних із формуванням нематеріальної основи інновації, відображається в складі поточних витрат, інша частина капіталізується та відображається в складі нематеріальних активів підприємства (табл. 1).

У результаті проведеного дослідження встановлено, що визначення вартості нематеріальної складової частини інноваційної діяльності в складі нематеріальних активів пов'язане з деякими особливостями, що зумовлюють неоднозначність проведення оцінки. Це пов'язано із застосуванням експертних оцінок, варіативним характером оцінки споживацької вартості інноваційного продукту та низьким ступенем кореляції інноваційних витрат та результатів інноваційної діяльності.

Здійснення науково-дослідницьких та експериментально-конструкторських робіт може відбуватися власними силами суб'єкта господарювання або на основі господарського договору із сторонньою організацією-виконавцем. Готовий продукт промислової власності, що уособлює нематеріальну складову частину інновації, може бути отриманий у результаті купівлі-продажу або безоплатно. Вирбоництво нематеріального активу власними силами суб'єкта господарювання має певні переваги, пов'язані з економією за рахунок скорочення витрат на забезпечення прибутку сторонньої організації (рис. 1).

Інструментарій інформаційно-аналітичного забезпечення науково-дослідницьких та експериментально-конструкторських робіт використовується для забезпечення контролю за своєчасним виконанням окремих етапів плану проведення робіт, формування достовірної інформації щодо собівартості інноваційного продукту, додержання режиму економії та обґрунтованого визначення фінансових результатів за окремими інноваційними проектами.

Відображення інноваційних витрат у собівартості може проводитися за такими напрямками (табл. 2).

Витрати у сфері інноваційної діяльності знаходять своє відображення у фінансовій звітності підприємства. Загальна сума витрат на дослідження вказується в примітках до фінансової звітності.

На думку Г.О. Ісаншиної, інноваційну діяльність для цілей бухгалтерського обліку на підприємстві слід відносити до складу операційної діяльності із розробленням відповідної облікової політики у сфері інноваційної діяльності [4, с. 152]. Однак капітальні витрати, здійснені в процесі реалізації інноваційного проекту, відображаються у складі інвестиційної діяльності. Тому однозначне віднесення інноваційної діяльності до складу операційної діяльності є дискусійним питанням.

Таблиця 1

Структура інноваційних витрат за ознаками їх матеріалізації і капіталізації

Матеріальна складова		Нематеріальна складова	
1. Поточні витрати	Освоєння виробництва	1. Поточні витрати	Витрати на дослідження і розробки
2. Витрати, що капіталізуються	Авансування основних і оборотних засобів	2. Витрати, що капіталізуються	Придбання (створення) нематеріальних активів

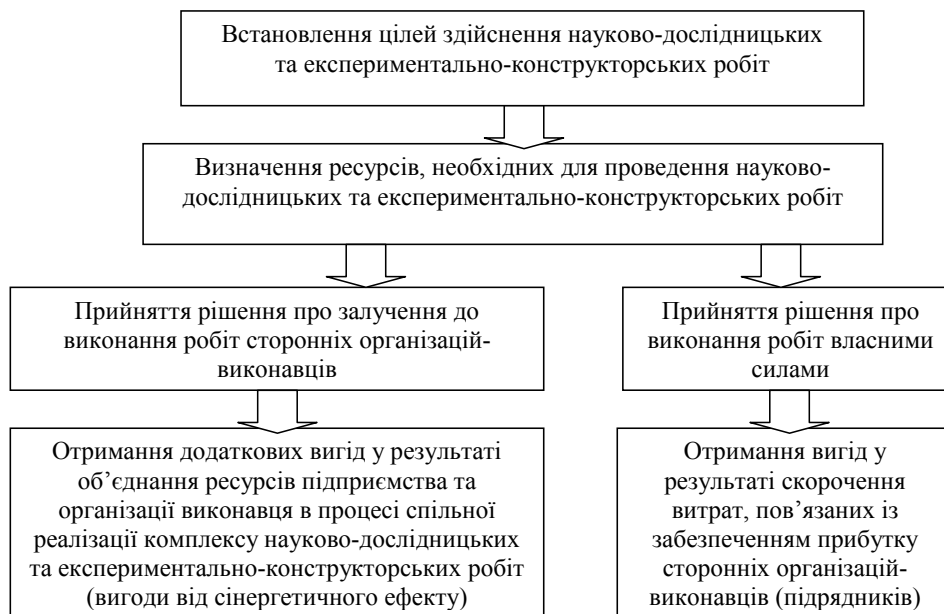

Рис. 1. Логічна схема вибору способу організації науково-дослідницьких та експериментально-конструкторських робіт

На основі проведеного дослідження розроблена логічна схема розподілу та економії інноваційних витрат на різних стадіях інноваційного циклу (рис. 2).

У межах передінвестиційного етапу підприємство здійснює витрати, що спрямовані на фінансування науково-дослідницьких та експериментально-конструкторських робіт. Найвища затратоємність є притаманною для інвестиційної стадії, в межах якої підприємство здійснює інвестиції у формування оборотних та основних коштів, необхідних для запуску виробництва нової продукції.

Слід зазначити, що на передінвестиційному та інвестиційному етапах рівень ризику сягає свого максимального рівня, що зумовлює зростання ступеня відповідальності менеджерів інноваційного проекту. Ресурси, витрачені на передінвестиційній та інвестиційній стадіях, у разі нерентабельності інноваційного проекту не компенсуються.

Досягнення етапу виробництва забезпечує покриття інвестиційних витрат та отримання підприємством прибутку, а також формування зовнішніх ефектів від провадження інноваційної діяльності.

Етап освоєння споживання характеризує витрати ресурсів, пов'язані із пристосуванням споживачів до споживання нового продукту. Такі витрати компенсуються за рахунок покращення споживчих якос-

тей інноваційного продукту чи зменшення ціни на продукцію.

Розроблена логічна схема розподілу та економії інноваційних витрат на різних стадіях інноваційного циклу забезпечує одночасне застосування комплексного та процесного підходів до управління інноваційними витратами, структурування інформаційного поля формування рішень щодо управління інноваційними витратами підприємства.

Висновки. Таким чином, у результаті проведеного дослідження визначено такі напрями підвищення ефективності інформаційно-аналітичного інструментарію управління інноваційними витратами:

- оптимізація методів оцінки взаємозв'язку витрат створення нематеріальної складової частини інноваційного проекту та ринкової вартості відповідного нематеріального активу;
- удосконалення системи розподілу, оцінки й аналізу непрямих інноваційних витрат;
- формування алгоритму узагальнення інформації щодо складу поточних та капіталізованих інноваційних витрат, інноваційних витрат, врахованих у складі витрат підприємства майбутніх періодів;
- розроблення заходів щодо оптимізації оцінки ефективності трудових витрат в інноваційній сфері та стимулювання інноваційної активності працівників підприємства;

Таблиця 2

Порядок відображення інноваційних витрат у собівартості

Види витрат	Напрями списання
Витрати на дослідження і розробки	Інші операційні витрати
Витрати, пов'язані з підготовкою й освоєнням виробництва нових видів продукції	Валові витрати
Витрати на освоєння виробництва, пов'язані з удосконаленням технології й організації виробництва	Загальновиробничі витрати
Інші витрати на освоєння виробництва	Інші прямі витрати
Витрати, пов'язані з просуванням нової продукції на ринок (збутом)	Адміністративні витрати

Рис. 2. Логічна схема розподілу та економії інноваційних витрат на різних стадіях інноваційного циклу

– адаптація інформаційно-аналітичного інструментарію управління інноваційними витратами з урахуванням наявних потреб системи управління в умовах мінливого середовища господарської діяльності підприємства.

Подальші дослідження можуть бути спрямовані на вдосконалення аналітичної складової частини інформаційного забезпечення процесу прийняття управлінських рішень в інноваційній сфері.

Список літератури:

1. Курмаєв П.Ю., Матрос О.М. Аналіз інноваційної діяльності підприємств та її обліково-аналітичне забезпечення. *Економіка. Фінанси. Право*. 2015. № 10. С. 21–24.
2. Кантаєва О.В. Бухгалтерський облік і аналіз інноваційної діяльності підприємств: організація і методологія : монографія. Житомир, 2010. 424 с.
3. Бабицький А.Ф. Методологія аналізу економічних процесів і управління : навчальний посібник. Київ, 2003. 128 с.
4. Ісаншина Г.Ю. Інноваційна діяльність як об'єкт бухгалтерського обліку. *Вісник Донбаської державної машинобудівної академії*. 2013. № 2(31). С. 149–152.

References:

1. Kurmayev P.Yu., Matros O.M. (2015). Analiz innovacijnoyi diyalnosti pidpriyemstv ta yiyi oblikovo-analitchne zabezpechennya [Analysis of innovative activity of the enterprises and its registration and analytical providing]. *Economy. Finance. Jurisprudence*, no. 10, pp. 21–24.
2. Kantayeva O.V. (2010). Buhgalterskij oblik i analiz innovacijnoyi diyalnosti pidpriyemstv: organizaciya i metodologiya [Accounting and analysis of innovative activity of the enterprises: organization and methodology]. Zhitomir. (in Ukrainian)
3. Babickij A.F. (2003). Metodologiya analizu ekonomichnih procesiv i upravlinnya [Methodology of the analysis of economic processes and management]. Kyiv : MAUP. (in Ukrainian)
4. Isanshina G.Yu. (2013). Innovacijna diyalnist yak ob'yekt buhgalterskogo obliku [Innovative activity as object of accounting]. *Bulletin of the Donbass state machine-building academy*, no. 31, pp. 149–152.

ИНФОРМАЦИОННО-АНАЛИТИЧЕСКОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ УПРАВЛЕНИЯ ИННОВАЦИОННЫМИ РАСХОДАМИ ПРЕДПРИЯТИЯ

В статье исследованы объекты бухгалтерского учета инновационной сферы деятельности предприятия. Исследованы особенности инновационных затрат как отдельного объекта бухгалтерского учета. Изучены особенности структуризации инновационных затрат по признакам их материализации и капитализации. Определены особенности и выделены недостатки информационно-аналитического обеспечения управления инновационной деятельностью предприятия. Рассмотрены особенности формирования модели информационно-аналитического обеспечения инновационной деятельности с позиций статистики, динамики и кинематики изучения экономических процессов. Исследована структура инновационных затрат и особенности их отражения в себестоимости продукции. Разработана логическая схема распределения и экономии инновационных затрат на различных стадиях инновационного цикла.

Ключевые слова: инновационная деятельность, инновационные расходы, объекты бухгалтерского учета, предприятие, информационное обеспечение.

INFORMATION AND ANALYTICAL TOOLS MANAGEMENT OF INNOVATIVE EXPENSES OF THE ENTERPRISE

The effectiveness of management of innovative expenses at the industrial enterprise significantly depends on quality of the information models providing development and adoptions of management decisions in the innovative sphere. Today, dynamic development of innovative processes demands development of evidence-based approaches to improvement of the existing models of information and analytical ensuring management of innovative expenses for the purpose of increase in efficiency of management decisions. In article the relevance of studying of questions of improvement of information and analytical ensuring management of innovative activity of the enterprise for ensuring adoption of the justified management decisions in the innovative sphere is proved. Objects of accounting in the sphere of innovative activity of the enterprise are allocated. Need of allocation of costs of innovative activity as an independent accounting item and the analysis is proved. Features of innovative expenses as object of accounting are investigated. Features are defined and shortcomings of information-analytical ensuring management of innovative activity of the enterprise are allocated. Features формирования models of information and analytical ensuring innovative activity from positions of a statics, dynamics and kinematics of studying of economic processes are considered. The structure of innovative expenses on signs of a materialization and capitalization is investigated. Features of reflection of innovative expenses in prime cost of new products are studied. The algorithm of the choice of a way of carrying out research works at the enterprise is investigated. The logic diagram of allocation of costs and their economy at various stages of an innovative cycle is offered within: preinvestment stage, investment stage, stage of production, stage of development of consumption and stage of consumption. The offered scheme provides realization of an integrated approach to studying of process of management of innovative expenses and also promotes structurization of information support of adoption of management decisions taking into account an external component of formation of expenses and vizod the innovative project.

Key words: innovative activity, innovative expenses, objects of accounting, enterprise, information support.